

Beszélgetés dr. Fejes Andrással, az első magyar paralimpiai érmessel

Az idén 73 éves dr. Fejes András, Magyarország első paralimpiai érme-se a Gyöngyös melletti Nagyrédén él. 17 évesen tragikus baleset érte, de mozgássérültként is tovább sportolt. Az 1970-es években a világ legjobb parasportolói közé tartozott. Ötször nyert Európa-bajnokságot, kétszeres világ-bajnok. 1972-ben megszerezte hazánk első paralimpiai érmét. Budapesten az ELTE pszichológiai szakát végezte „summa cum laude” eredménnyel, majd na-

Fotó: Nadas Pál

gyon fiatalon, 1978-ban kandidátusi tudományos fokozatot szerzett. Kutatói munkássága – Európában úttörőként - a testi sérült emberek összetett lélektani nehézségeinek gyérítésére irányul. Hat nyelven nyolc könyve jelent meg. Tíz éven át volt az ENSZ-képvisellel is rendelkező Nemzetközi Rokkantszövetség elnökségi tagja. Csaknem 20 éven át küzdött az őt megillető paralimpiai járadékért, amit idén januárban végre megkapott.

► Kívülállóként nehéz megérteni, miért kellett két évtizedet várnia, hogy elismerjék paralimpiai érmét. Ön szerint mi volt az oka a huzavonának?

Őszintén szólva nem tudom. De már elég idős ember vagyok, így milliószor észrevettem, hogy ha a hatalom valamire azt mondja, hogy nem, akkor nincs az az Isten, aki kibillentse ebből az álláspontjából. Nincs elképzelésem arról, miért volt ez a csökönység, és őszintén szólva fogalmam sincs, hogy miért revideálták mégis az eddigi szabályozást.

► Most már hivatalosan is Ön az első magyar paralimpiai érmes. Mi a dobogós helyezéseinek a története?

Talán kezdjük azzal: az egész parasport mozgalom nem úgy kezdődött, hogy az verseny jellegű legyen, paralimpiákat és világversenyeket rendezzenek

a fogyatékkal élő emberek számára. Az eredeti elképzelés abból indult ki, hogy a sport ideális eszköz lehet a súlyosan sérült emberek testi felkészítésére, hogy utána emberi életet éljenek, dolgozzanak és munkájukból meg el tudják tartani magukat. A koncepció megalkotóját, Dr. Ludwig Guttmann professzort személyesen ismertem. Vagy nyolc alkalommal találkoztam vele a hatvanas évek vége felé. Zsidó orvosként elűzték Németországból a II. világháború környékén. Angliában talált menedéket, és ott is dolgozott. Az ő eredeti terve szerint a különleges játékok a speciális sérülést szenvedett emberek rehabilitációs programjának részét képezték, illetve a fiatal mozgássérült háborús sérültek foglalkoztatását, illetve önbecsülésének helyreállítását célozták.

► Mikor változott meg a koncepció?

Az első paralimpiai játékokkal, amit 1960-ban rendeztek meg Rómában, hét nappal a XVII. nyári olimpia után. Itt már 23 ország mintegy 400 kerekesszékes sportolója versenyzett nyolc sportágban. Ekkor szerepelt először az asztalitenisz a programban. Sir Ludwig Guttmann fogadta XXIII. János pápa is, és ezekkel a szavakkal jellemezte: „Ön a mozgássérültek Coubertinjé.”

► A kezdetekkor még csak nyugati országok parasportolói vettek részt a mozgalomban és a versenyeken. Ön hogy került oda?

Hagyományosan az Egyesült Királyságban, Stoke Mandeville-ben rendezték a parasport világ bajnokságot. Közvetlenül Guttmann professzornál jelentkeztem azzal, megoldható-e, hogy én Magyarországról kijussak. Személyesen is nagyon sokat segített abban, hogy végül is részt vehettem a játékokon, ahol 1967-ben a világ legjobb parasportolója lettem.

► Ha így van, miért csak 1972-ben, Heidelbergben jutott dobogóra?

Tudni kell, hogy új sportág vagy új sportvonalat úgy kerülhet az olimpia hivatalos programjába, ha azt megelőzően két olimpián már szerepelt bemutatónak jelleggel. A paralimpia első bemutatkozása 1960-ban Rómában történt meg, a második 1964-ben Tokióban. Az első „hivatalos” paralimpiát 1968-ban, Mexikóban kellett volna megrendezni, de a NOB úgy ítélte meg, hogy a kerekesszékes sportolók nem fogják bírni az oxigénhiány magaslati levegőt. Ezért Izrael vállalta a rendezést. Miután 1967-ben saját kategóriámban a világ legjobb sportolója lettem, evidens lett volna, hogy részt vegyek a Tel Aviv-i játékokon. Már nagyjából meg is volt szervez-

ve a dolog – az El Al izraeli légitársaság felajánlott egy ingyenjegyet –, de időközben kitört a hatnapos izraeli-arab háború, Magyarország pedig megszakította a diplomáciai kapcsolatait Izraellel. Így aztán itthon maradtam.

1968 tehát fuccsba ment. Utána még kétszer - 70-ben és 71-ben – nyertem Stoke Mandeville-ben, így „megváltottam a jegyem” a következő, 1972-es németországi paralimpiára, amit Heidelbergben rendeztek, az olimpiát pedig Münchenben. Ezek voltak azok a tragikus négykarikás játékok, amelyek során a Fekete Szeptember elnevezésű palesztin terrorszervezet az izraeli csapat 11 sportolóját ejtette túszul és ölte meg.

► A paralimpián nem történt incidens?

Nem, az rendben lezajlott. De az utazás nem volt egyszerű: mi akkor még állami engedély és támogatás nélkül utaztunk ki. Négyen préselődünk be egy ócska Trabantba, azzal mentünk Németországba. Ráadásul nem sokkal előtte műtéten estem át, ezért fő számomban, asztaliteniszben nem tudtam indulni. De abban az időben a parasportolók nagyjából mindent csináltak. Mi is atletizáltunk, kerekesszéket hajtottunk, súlyt löktünk. Mindenkinek volt egy fő száma, de mellette általában több sportágban is indult. Így lettem én harmadik a kerekesszékhajtásban. Aztán később kiderült, hogy ez volt az első magyar paralimpiai érem.

► Volt itthon visszhangja?

Akkor még alig. Én magam sem tulajdonítottam túl nagy jelentőséget az érmemnek. Betettem a szekrényembe, ott van máig. Aztán úgy 1975-76 táján a versenysportot abbahagytam, mert jelentkeztem az egyetemre. Tanulni kellett, és a tudásból megélni.

► Hogy került újra napirendre az Ön paralimpiai érmének az ügye?

Valamikor az 1990-es években kezdtek gondolkodni az állami sportvezetők arról, hogy az olimpikonok világra szóló sportteljesítményét valahogy honorálni is kellene. Elsősorban az egészséges sportolókról volt szó, de utána - hozzáadott értéként – a parasportolók javadalmazása is szóba került. Mi annak idején az egészségesekeknek adott összeg 60 százalékát kaptuk. Nem tudom, miért éppen hatvanat, valaki így találta ki. Aztán jött az ötlet, hogy az olimpiai és paralimpiai érmesek kapjanak külön járadékot.

► Ez eddig rendben is van. De hogy siklott ki a dolog? Hogy maradtak ki épp az első paralimpiai érmesek?

Egy államtitkár kitalálta, hogy az egész parasport 1984-től létezik, és kész! Rajta kívül mindenki úgy gondolta, hogy 1960-tól, mert hogy valójában akkor volt az első, a már említett római paralimpia. De nem! Közölték, hogy 1984 a határév. Emiatt aztán mi hárman, Magyarország első paralimpiai érmesei kimaradtunk ebből az elismerésből. (Fejes András – bronz, 1972, Heidelberg; Tauber Zoltán – arany, 1976, Toronto; Oláh József – bronz, 1976, Toronto – a szerk.)

► Nem tiltakoztak?

Egy ideig morogtunk, hogy ez butaság, de nem volt jellemző sem akkor, sem máskor, hogy a hatalom revideálja a törvényeit. Úgy gondoltam, kész, ennyi volt. Én közben megcsináltam a nagydoktorimat, kandidátus lettem, megírtam hat könyvet, amit kiadtak nyolc nyelven. A szakmámmal foglalkoztam,

és nem sokat törődtem az egészszel, hisz az érmet annak idején betettem a szekrénybe, negyven évig ott volt. Nádas Pál, a Magyar Paralimpiai Bizottság egykori elnöke igyekezett eljárni az ügyünkben, de ő is elutasításra talált. Majd egészen váratlanul, tavaly ősszel újságolták, hogy törvénymódosítást adott be három fideszes képviselő, ami ránk is kiterjesztette az olimpiai járadékot. De hogy kinek az instrukciója alapján, milyen megfontolásból, miért épp akkor, azt máig nem tudom.

► **Világ életében sportember volt. Tapasztalta ennek hasznát?**

Hát persze. Hihetetlenül súlyos gerincvelő sérülést szenvedtem 17 éves koromban, amivel nemhogy dolgozni, de élni is alig lehetne. Én ennek ellenére sportoltam, majd 40 éven keresztül nap mint nap 8 órát dolgoztam a gyöngyösi kórházban. A főtéren laktunk. Onnan tolókosival behajtottam a 600 méterre lévő munkahelyemre, munka után vissza. Igyekeztem ugyanúgy élni, mint az egészséges emberek. Ez jórészt annak köszönhető, hogy mindvégig sportoltam. Az utóbbi időben kicsit megroggyantam, mert sokfajta betegséggel küszködöm. De könnyögöm, 73 évesen már az egészséges emberek is eléggé megroggyannak.

► **Ön fantasztikus szakmai és sportkarriert futott be, lakhelyén nagy tekintélynek örvend. Olyannyira, hogy a gyöngyösi sportcsarnokot is Önről nevezték el. Mi ennek a története?**

Mozgalmas életet éltem, és szerettem volna, hogy érmeim, okleveleim, világhírű emberekkel folytatott levelezéseim közkinccsé váljanak. Felajánlottam a gyűjteményemet Gyöngyös városának. Gyöngyös Város Barátainak Köre elfogadta, és egy ünnepség keretében át-

vették az adományt. Utána ők vetették fel, hogy az 1500 fős sportcsarnoknak - a gyöngyösi kézilabdacsapat otthonának - még nincs neve. Megkérdezték, lennék-e a névadója. Én megköszöntem és elfogadtam a felajánlást. Úgyhogy 2015 szeptemberében - nyolc évvel a csarnokavatás után - rólam nevezték el a létesítményt. Ez annyiban érdekes, hogy tudomásom szerint a világon csupán két sportcsarnokot neveztek el még élő mozgáskorlátozott sportolóról. A gyöngyösit rólam, a másikat - a saarbrückeni Joachim-Deckarm-Hallét - pedig arról a világhírű nyugatnémet kézilabdázóról, aki 1979-ben szenvedett súlyos sérülést a tatabányai Bányász SC elleni mérkőzésen.

► **Paralimpiai érmesként mit szól ahhoz, hogy a paralimpiai mozgalom mennyire kinötte magát?**

Ez egyszerűen csodálatos. Máig a fülembé csengenek az egykori vízipólós, későbbi sportállamtitkár Gallov Rezső szavai, aki mondta: nem érti, hogy lehet a parasportot egy lapon említeni az egészségesek sportjával, hisz az szubjektív sport.

► **Ezt hogy értette?**

Úgy, hogy egy-egy versenyen csak vakok vehetnek részt, vagy tolókosok, tehát nem egy világspor. Mondtam neki, hogy alapvetően téves a megközelítése. Az ökölvívás is szubjektív sport, mert a nehézsúlyú Mike Tyson nem bokszol a mi Gedő Gyurinkkal. A 48 kilóst nem eresztik össze a 100 pluszossal. Vannak abszolút sportok. A cselgáncsban van egy úgynevezett szabad kategória, ahol mindenki mindenkiel küzdhet. Vagy ott a sakkozás, az abszolút sport. Ott még nő és férfi között sincs különbség. De minden más sport szubjektív.

► **A szakmai élete is a sérült emberekhez kapcsolódik.**

Jószíval igen.

► **Pszichológusként hogy érzi, az egészségesek és a mozgáskorlátozott emberek világa mennyire került közel egymáshoz?**

Most már jobban. Annak idején az én generációm volt az első, amelyik tolókosival egyáltalán kimerészkedett az utcára. Előtte úgy volt, hogy aki erre a sorsra jutott, azt otthon „elásták” a lakásban, és előbb-utóbb elhunyt. A korosztályom már kimerészkedett, sőt, felelős állásokat is töltött be. Mára ez evidenssé vált, de azért még mindig nagy a szakadék. Szerencsére egyre inkább az elfogadás irányába haladunk. Az igazi nagy cél az lenne, amit Dániában és Hollandiában már elértek. Náluk nincsenek külön, rokkantakra vonatkozó törvények. Számukra evidens, hogy mindenkire ugyanazok a törvény vonatkoznak. Mindenkire egyforma lehetőségek illetnek meg.

■ **NAGY CSABA**

